

тез за матеріалами II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. та з нагоди святкування 30-річчя кафедри інформатики та методики її навчання (м. Тернопіль, 8–9 листопада, 2018): Тернопіль Осадца Ю.В., 2018. С. 184–187.

6. Морська Н. Л. Філософія та інтерактивні технології навчання у вищій школі. *Шляхи модернізації вищої освіти в контексті євроінтеграції*. 2008. С. 105–108.

7. Мочаліна В. П. Інтерактивні технології навчання. *Теоретико-методологічні основи розвитку освіти та управління навчальними закладами*: матеріали 3-ої Всеукраїнської (з міжнародною участю) науково-методичної конференції, 5 грудня 2017 року : у 3 ч. / Упр. освіти, науки та молоді Херсон. облдержадмін. ; редкол.: В. В. Кузьменка, Н. В. Слюсаренко, І. Я. Жорова [та ін.]. Херсон : [Херсонська академія неперервної освіти], 2017. Ч. 3. С. 60–68.

Галина Лещук,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та
соціальної педагогіки,*

*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль*

Анастасія Бас,

*студентка спеціальності 231 Соціальна робота,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль*

РИЗИК ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА ЯК НАСЛІДОК НЕРОЗВ'ЯЗАНИХ ЕТИЧНИХ ДИЛЕМ

У тезах здійснено комплексний аналіз взаємозв'язку між виникненням етичних дилем та розвитком професійного вигорання у соціальних працівників. Обґрунтовано актуальність проблеми в умовах сучасної практичної діяльності, що почасти є етично суперечливою та провокує виникнення морального дистресу. Розкрито зміст типових етичних дилем (розподілу, втручання, довіри та емоційного залучення), визначено основні пріоритети при їх вирішенні, а також проаналізовано їхній деструктивний вплив на психічний, фізіологічний стан та професійну поведінку фахівця. Зазначено, що ефективність протидії емоційному вигоранню та збереження професійної ідентичності залежить від

розвитку психологічної пружності (резилієнтності), а також впровадження системної підтримки через супервізію та чіткі інституційні алгоритми прийняття рішень.

Ключові слова: *етичні дилеми, професійне вигорання, соціальний працівник, моральний дистрес, резилієнтність, супервізія.*

У соціальній роботі фахівець часто має справу з випадками, в яких немає однозначного рішення проблемного питання чи ситуації. Здебільшого для прийняття відповідного етичного рішення необхідно враховувати багато різних факторів, що робить практичну діяльність соціального працівника складною та почасти етично суперечливою [1, С. 230]. Як наслідок, виникають етичні дилеми, в основі яких – питання складного вибору, який часто конфліктує з цінностями фахівця, і підвищує ризик професійного вигорання.

Основні пріоритети при вирішенні етичних дилем у соціальній роботі представлено на рис.1. [3].

Професійне вигорання серед фахівців соціальної сфери має комплексний характер і руйнівню впливає як на психіку, так і на фізичний стан. На психологічному рівні воно провокує глибоке спустошення, апатію та почуття безвиході, а на фізіологічному виливається в постійний занепад сил і розлади сну. Як наслідок, якість виконання обов'язків знижується, виникають бар'єри в комунікації з підопічними та колективом, а сама праця втрачає сенс. Головним внутрішнім ресурсом для протидії емоційному вигоранню є психологічна пружність (резилієнтність). Саме вона дозволяє зберегти емпатію та при цьому дає фахівцю сили адаптуватися до стресових умов [2].

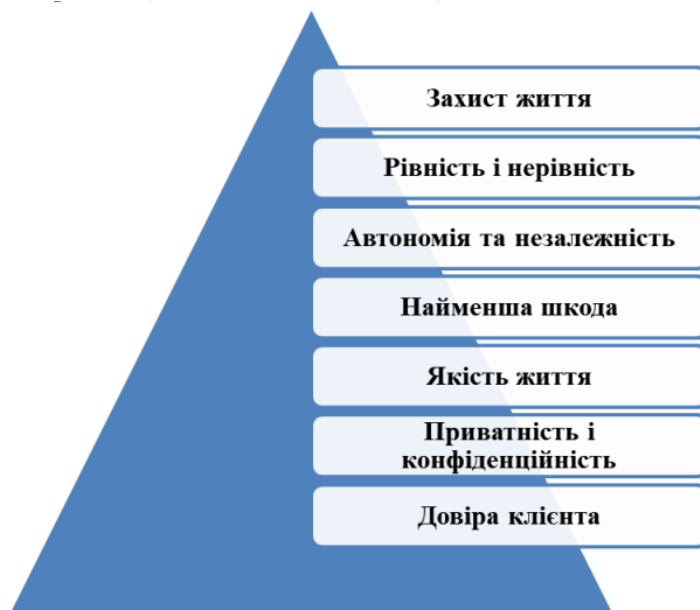

Рис. 1. Пріоритети при вирішенні етичних дилем у соціальній роботі

Етичні дилеми – це один із найпотужніших, але найменш помітних тригерів вигорання. Коли соціальному працівнику доводиться обирати між двома «поганими» варіантами або діяти всупереч власним моральним цінностям, виникає явище, яке в психології називають моральною травмою (moral injury) або моральним дистресом. Цей етичний конфлікт виснажує людину набагато швидше, ніж високе професійне навантаження.

Окреслимо етичні дилеми, які найчастіше призводять до емоційного вигорання соціального працівника:

1. Дилема розподілу.

Соціальний працівник бачить реальну потребу людини (наприклад, багатодітна мати потребує фінансової допомоги чи притулку), але через обмежений бюджет організації або жорстку бюрократію змушений відмовити. В результаті виникає почуття провини, сорому та безпорадності.

2. Дилема втручання.

Один із головних етичних принципів соціальної роботи – повага до права клієнта самому приймати рішення. Але що робити, якщо літня людина з ознаками деменції відмовляється від госпіталізації, чи мати в складних життєвих обставинах нехтує базовими потребами дитини, але юридичних підстав для вилучення ще немає? Фахівець стикається з конфліктом між визнанням свободи клієнта в прийнятті рішень та обов'язком захистити від потенційної шкоди від його пасивності.

3. Дилема довіри.

Клієнт довіряє соціальному працівнику інформацію, яка є конфіденційною, але водночас може натякати на правопорушення або

загрозу для когось іншого (наприклад, підліток розповідає про домашнє насильство, але благає нікому не казати, бо буде гірше). Порушити таємницю означає зруйнувати довіру клієнта й професійну етику, промовчати – піддати когось ризику.

4. Дилема емоційного залучення.

Працюючи з кризами, важко не перейти межу «фахівець-клієнт», коли виникає спокуса допомогти власними коштами, пустити переночувати, вирішувати проблеми клієнта у свій вихідний тощо. Однак при цьому соціальний працівник руйнує професійні кордони, поступово стирається межа між роботою та особистим життям, а коли ресурси закінчуються, настає миттєве і важке емоційне вигорання, що супроводжується розчаруванням у людях.

Коли етичний тиск на соціального працівника стає надмірним, психіка вмикає захисні механізми, які часто деформують професійну поведінку. Наприклад, фахівець починає бачити в людях не живі долі, а «кейси», «справи» чи «набір документів». Це спосіб сховатися від болю клієнта.

Таким чином, емоційне вигорання через етичні дилеми руйнує професійну ідентичність фахівця, його не можна подолати простим відпочинком. Тут потрібна системна підтримка через супервізію та чіткі інституційні алгоритми, які знімають з одного працівника відповідальність одноосібного прийняття важливих етичних рішень.

Список використаної літератури:

1. Лещук Г.В. Етичні дилеми у теорії та практиці соціальної роботи. *Соціальна робота і соціальна освіта в умовах сьогодення: проблеми та перспективи розвитку* : колективна монографія. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2023. С. 225–254.

2. Нохріна І.С. Профілактика емоційного вигорання соціальних працівників за допомогою мультимодальної моделі BASIC Ph. *Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні орієнтири освіти та реабілітації в умовах воєнного стану та повоєнного часу: проблеми, рішення, перспективи»*, присвяченої 10-річчю комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради. 2025. С. 512–514.

3. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. К: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2025. С. 325.

Галина Лещук,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та
соціальної педагогіки,
Тернопільський національний педагогічний